

КРУГООБІГ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто особливості кругообігу оборотного капіталу у всіх сферах діяльності підприємства. Окреслено, як здатність оборотного капіталу до трансформаційних змін забезпечує формування прибутку підприємства.

В статье рассмотрено особенности кругооборота оборотного капитала во всех сферах деятельности предприятия. Описано, как способность оборотного капитала к трансформационным изменениям обеспечивает формирование прибыли предприятия.

In the article the features turnover of operating capital in all spheres of activity of enterprise is considered. As a capacity of operating capital for the changes of transformations provides forming of income of enterprise is outlined.

Ключові слова: оборотний капітал, кругообіг, операційний цикл, фінансовий цикл, сфери діяльності підприємства.

Процес реструктуризації національного господарського комплексу потребує стійкої економічної бази, домінуючим елементом якої є наявність у суб'єктів підприємницької діяльності достатнього обсягу оборотного капіталу. Саме від його величини залежить рівень реалізації засад комерційного розрахунку і самофінансування підприємств.

Раціональне використання оборотного капіталу забезпечує безперервність виробничого процесу і зростання його ефективності. Тому виникає першочергова потреба постійного вдосконалення кругообігу оборотного капіталу із метою визначення його оптимального розміру на різних стадіях обороту, досягнення виваженого співвідношення джерел формування та поповнення і забезпечення раціонального розподілу за функціональною роллю, тобто формою руху й відтворення.

Результати діяльності підприємств (будь-якої форми власності, організаційно-правового статусу та виду діяльності) в умовах ринкової економіки безпосередньо залежать від обсягу оборотного капіталу та динаміки його руху.

Процес руху форм капіталу досліджували представники різних економічних течій. Зокрема, монетариська та меркантилістська школи розглядали тільки кругообіг грошового капіталу. Фізіократи в особі Ф. Кене вивчали кругообіг товарного капіталу, представники класичної школи – кругообіг продуктивного капіталу.

Комплексне поняття обороту капіталу фундаментально досліджено у марксистському вченні. Зокрема, К. Маркс довів, що постійний кругообіг капіталу є не тільки єдністю процесу обігу і процесу виробництва, а й єдністю всіх трьох кругообігів [2, с. 425]. Вагомий внесок у розкриття поняття обороту капіталу зробив І. Бланк. Він розглядав оборот

капіталу „...як процес постійного його руху в економічній системі, що супроводжується послідовним перетворенням однієї його форми в іншу” [1, с. 236].

Як відомо, головна мета створення підприємств – отримання доходу, зростання якого забезпечує, в основному, операційна діяльність. Водночас, розвиток ринкових відносин, функціонування фінансового ринку обумовили посилення ролі їх інвестиційної діяльності, яка не обмежується тільки капіталовкладеннями в необоротні активи, а передбачає й вкладення оборотного капіталу в поточні фінансові інвестиції підприємств.

Метою даної статті є дослідження кругообігу оборотного капіталу у всіх сферах звичайної діяльності підприємства з метою забезпечення її фінансової результативності.

В умовах ринкової економіки, коли сфери звичайної діяльності підприємницьких структур не обмежені, але кожна з них зазнає впливу циклічних та кон'юктурних коливань, оборотний капітал може бути авансований як в операційну (основну) діяльність, так і використовуватися на фінансовому ринку як інвестиційний ресурс. У першому випадку оборотний капітал підприємств традиційно проходить три стадії кругообігу і набуває відповідно трьох функціональних форм: грошової, виробничої і товарної. У випадку, коли оборотний капітал не вкладається в активи, що використовують в операційній діяльності, він може набирати лише двох функціональних форм: грошової та товарної.

Згідно з класичною схемою кругообігу капіталу, оборот оборотного капіталу можна схематично відобразити в наступному порядку:

✓ 1 випадок : $G - T - \dots B \dots - T' - G'$;

✓ 2 випадок: $G - \dots I \dots - G'$.

Символ “/” означає, що в товарі й отриманих за нього коштах уже є додана вартість, і, відповідно, дохід від реалізації продукції, виконаних робіт та наданих послуг відрізняється від поточних витрат живої й уречевленої праці на її величину.

Первісною формою оборотного капіталу є грошова форма, що вкладається у виробничі запаси, переходячи зі сфери обігу в сферу виробництва. На другій стадії кругообігу виробничі запаси протягом одного технологічного циклу змінюють фізичну форму і свою вартість переносять на новостворений продукт праці, тобто виробнича форма оборотного капіталу трансформується у товарну. На третій стадії новостворена товарна форма оборотного капіталу трансформується в грошову, яка є водночас початковою стадією наступного його обороту.

Характерною ознакою обороту оборотного капіталу є те, що його величина на останній стадії є динамічною, тобто вона змінюється під впливом факторів усіх стадій кругообігу і може виражати зростання або зменшення вкладеного обсягу оборотного капіталу.

У випадку вкладання оборотного капіталу в короткотермінові фінансові інвестиції або розміщення його на депозитні рахунки (перший етап кругообігу) підприємство має можливість перечекаати тимчасові несприятливі умови для розвитку, не змінюючи тим самим напрямок економічної діяльності.

На другому етапі оборотний капітал, що функціонує на фінансовому ринку, набуває грошової форми. І в першому, і в другому випадку метою функціонування оборотного капіталу є його зростання (G') порівняно з вкладеною сумою (G), тобто отримання підприємством прибутку як джерела поповнення оборотного капіталу підприємства.

Як відомо, однією з умов безперервності виробництва є постійна участь у ньому оборотних активів, що, в свою чергу, визначає безперервність руху оборотного капіталу, оскільки вони є його матеріалізованою формою. Тому в процесі звичайної діяльності відбувається постійна трансформація матеріалізованих форм оборотного капіталу, чим обумовлено його безперервний кругообіг.

Величина оборотного капіталу та період його обороту залежать від наступних чинників:

1) практичної можливості формування оборотного капіталу, що обумовлена формою власності та організаційно-правовою формою підприємства;

2) часу функціонування суб'єкта підприємницької діяльності (новостворене або діюче підприємство) і розвитку операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;

3) сезонності певного виду діяльності;

4) стратегічних цілей і поточних завдань підприємницької діяльності;

5) вартості фінансових ресурсів на ринку капіталів;

6) розвитку фінансового ринку та обігу короткотермінових цінних паперів;

7) віддаленості підприємства від ринків ресурсів та товарів.

Зазначені чинники визначають не тільки обсяг та період обороту оборотного капіталу, а й впливають на джерела його формування. Тому безперервний оборот оборотного капіталу є умовою забезпечення безперервного процесу виробництва, реалізації продукції та результатів від його інвестиційної діяльності.

Оборот оборотного капіталу, в процесі якого відбувається зміна окремих його матеріалізованих форм, можна умовно зобразити у вигляді схеми (рис. 1).

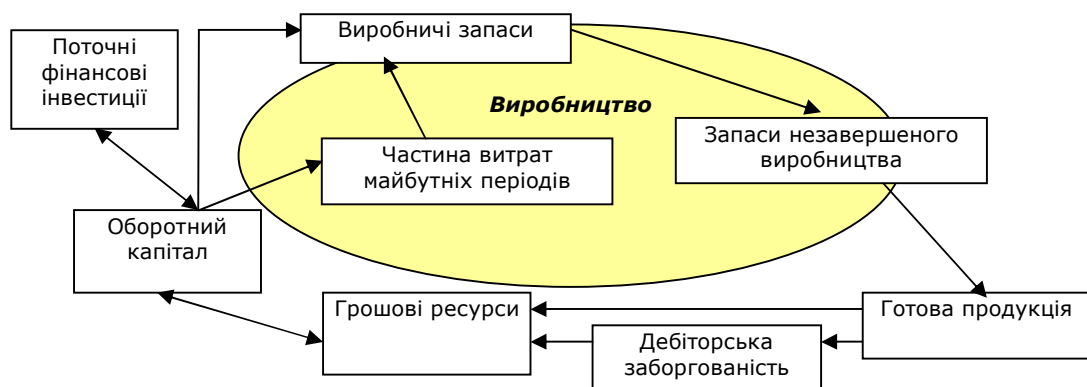

Рис. 1. Оборот оборотного капіталу підприємства

В економічній літературі оборот оборотного капіталу досліджують лише у рамках операційного циклу, який відображає його участь в основній (операційній) діяльності. Так, у положенні (стандарті) бухгалтерського обліку № 2 "Баланс" зазначено, що операційний цикл – це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації продукції або товарів і послуг [5, с.5].

Сучасні економісти виділяють у межах операційного циклу дві його основні складові: виробничий та фінансовий цикли [7, с.135]. Цим вони розмежовують матеріалізовані форми оборотного капіталу і вказують на період їх трансформації.

Виробничий цикл оборотного капіталу підприємства характеризує період повного обороту його матеріалізованих форм, починаючи від надходження сировини, матеріалів, напівфабрикатів на підприємство і закінчуючи відвантаженням готової продукції.

Відповідно, фінансовий цикл характеризує період обороту оборотного капіталу в грошовій формі, починаючи з моменту оплати сировини, матеріалів, закуплених напівфабрикатів і закінчуючи надходженням доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів, робіт і наданих послуг. Між цими циклами є тісний взаємозв'язок, що впливає на тривалість усього операційного циклу оборотного капіталу.

При вкладанні оборотного капіталу у короткотермінові фінансові інвестиції оборот оборотного капіталу починається з моменту придбання цінних паперів або розміщення грошових ресурсів на депозитний рахунок і закінчується моментом продажу цінних паперів або зняття коштів з рахунку. Тобто в цьому випадку нівелюється виробничий цикл, а фінансовий характеризує період обороту оборотного капіталу з моменту його вкладання у фінансові інвестиції і закінчується їх інкасацією.

Грошова форма оборотного капіталу займає особливе місце в його кругообігу. Більшість учених-економістів, зокрема В. Шевчук, П. Рогожин, А. Пересада, О. Дзюблук, грошову форму кругообігу капіталу виділяють як

вихідну та визначальну [3, с. 321; 4, с. 362; 6, с. 165]. Так, О. Дзюблюк стверджує, що "грошова форма вартості є вихідною стадією кругообороту капіталу в усіх секторах економіки" [3, с. 321]. Однак погляд вченого сконцентрований на специфіку руху грошей в банківській системі, що не адекватне в системі підприємницької діяльності, де рух грошей є формою відображення руху фінансових ресурсів.

Оборотний капітал у грошовій формі виступає тією частиною активів підприємства, що беруть безпосередню участь у звичайній діяльності підприємств із метою отримання доходу. Тобто грошова форма оборотного капіталу є частиною вхідного грошового потоку, матеріалізований обсяг якого повертається у складі виручки від реалізації продукції, виконаних робіт і наданих послуг.

Таким чином, необхідною умовою безперервності кругообігу оборотного капіталу є його одночасне опосередкування всіх видів звичайної діяльності підприємства.

Матеріалізовані форми оборотного капіталу в усіх сферах господарювання мають спільну рису – вони відновлюються у вартісній формі після кожного кругообігу. Наприклад, рух оборотного капіталу в сфері виробництва віддзеркалений в оборотних активах, що беруть безпосередню участь у створенні нової вартості.

В сфері обігу оборотний капітал – це готова продукція, яка на стадії реалізації трансформується у грошову форму – дохід (виручку), розподіл якої є джерелом відтворення первісного обсягу оборотного капіталу.

В сфері інвестицій оборотний капітал – це високоліквідні активи, формою яких є короткотермінові фінансові вкладення, що також забезпечують зростання його обсягів.

Тому фінансовий менеджмент на підприємстві має забезпечувати безперервність трансформації оборотного капіталу. Це пояснюється тим, що якщо на одному з етапів цей „ланцюжок” розірветься (тобто щось перешкодить вільному руху оборотного капіталу з однієї форми в іншу), то порушиться цілісність усього кругообігу. Внаслідок цього відбуватиметься іммобілізація оборотного капіталу і спрямування його у запаси, що не використовуються, сумнівну дебіторську заборгованість або використання його на інші потреби.

Період, упродовж якого відбувається послідовна трансформація оборотного капіталу і повернення його кінцевої похідної форми до первісного вираження, правомірно вважати оборотом оборотного капіталу. При цьому варто зазначити, що в обороті оборотний капітал проявляється одночасно з кількох сторін:

- ✓ по-перше, оперативною здатністю до трансформації своїх матеріалізованих форм;
- ✓ по-друге, короткотерміновим періодом відновлення;

✓ по-третє, багатовекторним напрямком участі в звичайній діяльності підприємства.

Участь оборотного капіталу в операційній діяльності підприємства опосередковує всі часові стадії операційного циклу (час зберігання матеріальних запасів, тривалість процесу виробництва, час зберігання готової продукції на складі, час реалізації готової продукції), і, перебуваючи в усіх формах (грошовій, виробничій і товарній) він повинен мати оптимальний розмір. Відповідно, чим менше часу оборотний капітал перебуватиме на тій чи іншій стадії кругообігу, в тій чи іншій формі, тим вищою буде ефективність його використання та ділова активність підприємства в цілому.

Оборотний капітал в ринкових умовах господарювання бере безпосередню участь також і в інвестиційній сфері. Короткотермінові фінансові вкладення одночасно формують високоліквідний резерв та забезпечують дохід підприємству.

Одночасне опосередкування всіх видів звичайної діяльності підприємства є необхідною умовою безперервності руху оборотного капіталу. Участь оборотного капіталу в операційній (основній) діяльності відображена в операційному циклі, який складається з виробничого та фінансового. А за участі оборотного капіталу в інвестиційній діяльності виробничий цикл нівелюється, і період обороту оборотного капіталу характеризує фінансовий цикл.

Таким чином, в умовах товарно-грошових відносин оборотний капітал опосередковує процес звичайної діяльності суб'єктів підприємництва, не змінюючи свого обсягу, тобто не витрачається, не споживається, а залишається в первісній величині й бере безпосередню участь у створенні та отриманні прибутку підприємства. Отже, оборотний капітал, проходячи стадії кругообігу, реалізує своє функціональне призначення.

Список використаних джерел:

1. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
2. Всемирная история экономической мысли: в 6 т. / [гл. редкол. В. Н. Черковец и др.], МГУ им. М. В. Ломоносова. – М.: Мысль, 1988. – Т. 2. – 1988. – 574 с.
3. Дзюблюк О. В. Про зростання ролі грошово-кредитних відносин у відтворювальному процесі умовах ринкових перетворень в економіці України // Банківська система України: Зб. наук. праць у 2-х томах / О. В. Дзюблюк. – Суми: ВВП „Мрія-1”, ЛТД „Ініціатива 2”. –1999. – Т. 1. – 1999. – С. 320–328.
4. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 “Баланс” // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – № 18 (1295). – С. 5–10.
6. Шевчук В. Я. Основи інвестиційної діяльності / В. Я. Шевчук, П. С. Рогожин. – К.: Генеза, 1997. – 384 с.
7. Шиян Д. В. Фінансовий аналіз / Д. В. Шиян, Н. І. Строченко. – К.: А.С.К., 2005. – 240 с.